

שמות וכנויים בתלמוד

לקרות בשתי שמות בבת אחת כי זהו חרש מקרוב בא ואפי' יעקב אבינו ע"ה לא מצינו שיקרא יעקב ישראל בפעם אחת, ולא מצינו בכל השמות שבתנ"ך ש"ס ופוסקים שיקרא אדם אחד בשני שמות יחד, ושלחי דיבמות שאמר כך קורין אותי בעירי יוחנן בן "יהונתן אריה" נראה דהאי אריה אינו שם העצם כלל כי אם תואר משפחה על שם גבורתו ונקרא כן האב גם הבן ז, וז"ל אבא שאול אבא גוריון אבא יודן שאבא הוא שם בפני עצמו והשני הוא גם כן שם בפני עצמו, מ"מ אחר שלא מצאתי כן אלא עם צירוף אבא נראה שהוא שם אחד כמו פדהצור ז):

ובעין זה כתב רבינו הגדול ביהודא דמהדורא הנינא או"ח סי' קי"ג בהביאו ראי' מחיבות בת היענה, וכס' יה שאם כי כתוב בשתי תיבות המה כמלה אחת ראה פסחים קי"ז ע"ב ז, ל"ן ס"ה ע"ב כן היא גם בשם מורכב משתי תיבות:

ונדרשת ההוכחה כי השם בת שבע נמנה כתיבה אחת בסנהדרין כ"ב ע"א ראה באה"ט אהע"ז סי' קכ"ט אית מ"ה דגול מרבבה לבית שמואל שמות הנשים שם סה"ט טוב גטין שמות נשים אות ב' סק"ד, וכוה הביא הרד"ק במלכים א' כ' ט' כי אמרו חכמים מפני מה זכה אחאב למלכות כ"ב שנה מפני שכבד את התורה הכתובה בכ"ב אותיות, שר"ל חיבות כי בפסוק ויאמר למלאכי בן הדד ישנם כ"ב חיבות וחשב בן הדד לתיבה אחת כי הוא שם אחד ט):

ומעתה אין להוכיח מציאת קריאת שמות שתיים יחד לאיש אחד מאשר מצינו בדברי הימים א' כ"ה ג' רוממתי עזר, ובצורא ד' י' מתרדת טבאל ראה רש"י שם, וכן בכראשית רבא ס"פ ס"ד אחוזות מרעהו היה שמו, וראה בפלי נזיר נ"ז ע"ב בן פתר ראש וברש"י שם וכן בירושלמי כתובות פ"א ה"ב שאמר ר"א מצפורי בשם ר"י משום "ויתור מענה" ראה ק"ע ופ"מ ש"י, ובסנהדרין פ"ז סה"ב "הדר עולא" היה יליף כו' ראה פ"מ שם, כי כל כאלו נחשבים כשם אחד אם כי יש בהם תיבות שתיים:
אמנם הן גם בשמות שתיים אשר לאיש אחד ככיום נחשבים אך כשם אחד, ומי אשר שמו

היו לו נשים שתיים אחת ביהודא ואחת בגליל ולו שני שמות אחד ביהודא ואחד בגליל וכו', ובספ"ד ח"ב ערך אימי בן עקיבא הביא סה"ל קטנות ח"ב סי' ש"ה כי מפני השמר היו משנים שם אביהם כשבורחים ממקום למקום שלא יכירו, וזה מכאן ברא"ש גטין פ"ד אות ז, שכתב סן דרך הגולים במקומם מחת מכן או מחת מדרון שמשנים את שמם מן וחקרו אתר מקום הנייתן ויררו אתריהן:

ז) לכאורה יש להוכיח כן מירושלמי סנהדרין פ' חלק ה"ב מנחם איש גופתה ארית, אמנם בספרא בלק תני' מנחם בן גובתא ד א ר י ח , וראה ירושלמי כלאים פ"א ה"ד ותוספתא שם "תחום ארית":

ח) וראה כאבן עזרא איבה ד' ה' שכתב: אליף של תיבת המכוראים תחת היא השורש כי תה"א הנעלם לא תמצא בתוך המלה, והנה יפלא מאשר מצינו בשמות פדהצור ועשהאל אבל להאמר יובן שזהו יען אשר שם פדהצור הורכב משתי תיבות ראה אבן עזרא במדבר פ"ד כ"ח פרהאל, וכן נמצא שם עשהאל מחולק במסוכה לשתי תיבות בדה"א כ' מ"ו:

ט) וכן מצינו גם בתלמוד הרבה שמות עצמיים פרשיים בהוספת מלת בר או בן, כמו: בן ציון, בן קציר, בר קמצא, ויתכן כי גם "בן אבוברם" הכונה שכן היה נקרא, ולא נצרך לדחוקא נפשן בפירוש אבובר דבר אבוברם בחולין ל"ה ע"א, ובכן מלת בר עם הכאה אתריה הן יחד שם עצם אחד:

י) אמנם ראה בחדושי הרשב"א סוף כתובות שביאור הכוונה משום ויתור ור"ל משום שויתרה על כתובתה מעתה אשה כו', ובחידושי הרשב"ן שם ק"ג ע"ב נראה שהיתה גם לפניו נירסא אחרת:

שמות וכינויים בתלמוד

שמו „אברהם יצחק“ אין לחלק בגט ולכתוב אברהם בשיטה אחת ויצחק בשיטה שניה, כי זהו כאלו כותב חצי השם בשיטה זו וחצי השם בשיטה שאחריה ראה טוב גיטין ל"ק"ש פתיחה לכללים בס"ק ב/ ומעתה מה לנו אם הורכב זה השם משתי תיבות „הדר עולא“ או „אברהם יצחק“ הן עכ"פ התלכדו באיש אחד שמות שתיים (יא):

אל"ם בשם „אבא“ המורגל בתלמוד כשם לווי כתב הנודע ביהודא שם כי אינו שם העצם כלל אך תואר חשיבות, וציין לבבלי ברכות ט"ז ע"ב שמובא כי העבדים והשפחות של בית רבן גמליאל שהיו חשובים אצל העם נקראו מהם אבא פלוני אימא פלונית (יב), ותמוה אשר לא העיר כי כן מבואר בפתיחת הרמב"ם לפירוש המשניות שכתב בפרק השביעי: רבי חלק השמות לשלש מעלות, הנכבד קראו בשמו כמו הלל (ושמאי יג), למטה ממנו רבן כמו רבן גמליאל (יד), ולמטה ממנו רבי כמו רבי מאיר רבי יהודא (טו), והיה מכנה אנשי המעלה הזאת גם בשם אבא כמו אבא שלום, וראה בבבלי סנהדרין קי"ג סע"א שנקטו גם אבא אליהו:

אב"י אם נחליט כי „אבא“ בבל מקום שיבא עם עוד איזה שם הוא תואר הן לא יתכן שימצא רבי אבא פלוני שזה היא כפילת התואר, והנה מצינו רבי אבא ס"ה רב ה כתובות קי"א נ"א, ורבי אבא מרי יר"י ברכות פ"ט ה"ג ועוד, וברור כי מדי הוא

(יא) וכמו: מלבי ערך, צפנת פענח, אויל מרודך, עיין פנתח שי בראשית י"ד י"ח: יב) אמנם אנשי בית ר"ג עצמו, לא חלקו להם כבוד זה ואותו העבד „עתארוהו העם אבא קראו הם שכי, ואותה השפחה שנתכנית אימא קראו פכיתא ראה ס"י „שמהות פ"א הי"ג ואין צורך להנהיג בעל נחלת יעקב שם:

יג) שם לבד בלי תואר אחר כהלשואים לפניו „שהיה בידם במדה ידועה גם עוז מישלים, ותואר רבנות נתוסף בזמן האחרונים שנתרדלל הוג פעולתם המדינית ונשארו אך מרביצי תורה בישראל (ראה במסמרי יסוד המשנה עמוד י"ב), מלבד רבינו הקדוש שנתכנה הנשיא בהיותו מדברנא דאשתי שבידו ההנהגה המדינית:

ולכן לא נתכנה עוד רבן אם כי היה ראוי לכלל על משרתו הרמה שעוד גם בנו בכורו נקרא רבן גמליאל, והוא „הנשיא“:

יד) לאשר היה ראש הבית המדרש המאוחד ב"ד הראשי לכל ישראל נתכנה בכל אדם בישראל כתואר „רבן“ (אבל את ר"ם ר"י ר"ע וחבריהם שכל אחד ריבין תורה בבית מדרשו הפרטי אם כי רבי יתקרי לא תארו בשם כללי, רבן), וראה בתלבי ערך מר שכתב שהגון נוספת ואינו כינוי המדברים כי היה צריך שני גוונים כמו שאומרים מרבנן ורבנן, ולא ארע בוגנתו כי הן מרבנן או רבנן יאמר ביחס רבים לרבים, רבנים שדנו, אבל פרן או רבן הוא יחס של יחיד לרבים, רב שלנו, ונודעים דברי התוספתא סוף עריות: מי שיש לו תלמידים קורים אותו רבי, נשתכחו תלמידיו קורין אותו רבן, נשתכחו אלו ואלו קורין אותו בשמו, ושהיא כחידה סתומה וראה נוסחת הערוך בערך אבוי:

טו) ראה בתלבי ערך רב שכתב: אבל ר' יהושע ר"י ודומיהם הר"ש בחיריק, וכו' הרשב"י במנן אבות פ"ב מ"א, ושעמו כי אלו היה הר"ש בפתח היה משמע הרב שלי והיה פגם במעלתו, ולהאמור בההערה הקודמת נדגש בהתואר ההכבד שכינו לבין בעל תואר רבן, שרבן הוא נשיא כל ישראל ובירו לקבוע תקנה כללית, אבל הנסמך שרבי יקרא בידו לכוף אך את הפרט ולקנוס היחיד שיוכרה לקבל דינו ומשפטו, ומי שלא נסמך סמיכה כוללת נקרא „רב“ כלומר רב ביחס לתלמידיו, וכמו שיקרא רב החובל יונה א' ורב הסבחים (ירמ' ל"ט) דאשר כי הוא ראש לנתינים תחתיו המלחים בן יחס רב לתלמידיו, וראה כלחם שמים מהגישב"י בראש ס"י ברכות ובלות אר"ש דף י"ט וב"שנר תפלה לר"ה אות מ"ט, וכן אשר כתב התלבי שם כי חפייסנים כאשר תסמו שםם ברובי כתבו אתר הר"ש וי"ד כנון אלעזר בריבי קליר, לא מצאתי

שמות ובנויים בתלמוד

הוא שם העצם (טו) כי אלמלא כן היה להם להקדים ולקרותו מר אבא, וכן נראה שם ש"ה מורי הנזכר בשבת ל"ג וצור, וראה בקדושין ל"ב ע"ב אבא מר בר פפא ומצינו בב"מ מ"ג ע"ב כי אבא היה שם העצם שלו, ומאשר לא נקרא מר אבא בר פפא מוכח כי גם מרי הוא שם העצם לו, וכן מוכח מאשר נמנו בההדרן שבסוף כל מסכת עשרת בני רב פפא כל אחד בלי שום תואר רב או רבי והחמישי נקרא בשם אבא מרי בר פפא מוכח שהיה נקרא בשם העצם, אבא מר" שמות שנים יז, וראה בגיטין ל"ה סע"א דמתקרי, איה מרי" ובסנה"ד ערך מר שמואל מרי, ובר"ן נדרים ג"ה ע"א דיה בר מר שמואל יח):

וכן מצינו טבי ברי' דמרי טבי (ראש השנה כ"ב ע"א) שהוא נקרא בשם טבי לבד ואביו בשם, מר טבי" וראה בב"ק קי"ב סע"ב רבינא שאל לר' אחא כו' וברש"י: מר אחא, כך שמו, וכוונתו שמר פה אינו תואר כבוד שאינו הולם גבר אלמ? זה כי אם שמו היה, מר אחא" שמות שנים, וכן מצינו, אדא מרי" מוע"ק ט"ו ע"ב, ביבי מר יבמות ח' ע"א, רב הונא מר בר אויא חולין מ"ז ע"א, הונא מר ברי' דרב אידי חולין מ"ט ע"א, ר"ה מר ב"ר חייא שם נ"ח ע"ב, ר"ה מר ברי' דר"ג גטין י"ד ע"א, מר יהודא חולין מ"ח ע"א ויהודא מר כתובות פ' ע"ב. וראה בערוך ערך אביי שהביא מתשובת רב שרירא גאון ע"ד שם, מר" אחת משגי דרכים א' מי שזה עיקר שמו כגון מר בר אמימר או מי שזה חלק מ שמו כגון מר קשישא ומר יגוקא בני רב חסדא ועיין בערוך השלם שם בהערה:

בן הרגיש רש"י בגטין ג"ז ע"א בשם, אבא סיקרא" וכתב כך שמו, כלומר אבא זה אינו תואר על שהיה ראש הבריונים כי לא יתכן לכנות כל ראש כת באותו תואר שנחבדו בו אבות העולם, אך כך שמו אבא סיקרא שמות שנים, וכן מוכרח מסבגון לשון התלמוד שם שאלמלי היה אבא סיקרא כנוי על אמונתו שהיה ראש הסיקרוקין לא היו צריכים לכפול אבא סיקרי ראש בריוני דירושלים אחרי אשר כינוי אבא סיקרי יורה על מהותו ואפיו, ומוכח כי שם העצם שלו היה כן (ט):

ובעל

כן אף בירכי' שהכוונה בר רבי וראה במנן אבות לרשב"ץ פ"ג מ"ח: (טו) כמן שם, מרי שהוא שם העצם ראה לדוגמא מר בר רב אדא, מר בר אידי, מר ברי' דרב אחא, מר בר אמימר, מר בר חייא וכו'. וראה ברש"י מנחות מ"ג ע"א וכתשוכת רש"י הסובאת ביוחסין פ"ג ובערוך ערך אבוי שתואר מר לא נמצא כי אם כנשיאים משלשלת בית דוד, מוכח כי בלעדס הוי מר שם העצם:

יו) וראה בכתובות ג"ב ע"ב שר"ס איסוק די' לברי' כי אבא מורא וס"ש"כ בהנהוהי מקור חסד לצוואת ריה"ה השרה כ"ט. ועיין בסנה"ד ערך רב פפא שהביא כי אחד עשרה בנים היו לר"פ וכיניהם האחר לשמו אבא ואחד ששמו אבא מר, והנה בההדרן שמסיום המסכתות לא נפרטו רק עשרה, ויתכן שנפרטו אך אלו שנהרנו ביום אחד על קדוש השם בשנת ר' אלמים תרמ"ג עיין מ' הכריתות דורות האמוראים שער ב', וראשון במתיבתא דרב פפא תני שתא סדרי ומיימו י"ג פעמים בעוקצין ראה ברבות כ' ע"א נהגו להוכיח שמות הקדושים אחרי המיום כעין שמוכרים נשמות אחרי קריאת התורה, וזהו מקור הסנה"ג לאמר שמות בני רב פפא כמיום מסכת:

יח) אמנם אשר הביא הסנה"ד בערך אבא מרי מנישין כ"ט מע"ב שאמר רבה בר ר"ה חבי אמר אבא מרי מלמי' דרב והבין שזה שם בעל השמועה, וזהו פעות שהכוונה שם שרבה אמר אדוני אבי (הוא רב הונא) הכי אמר ששטי' דרב, כן הציב הסנה"ד ערך מיוחד: מרי, והביא מחולין ק"ה ע"ב שאמר אבוי אמר לי מר, והבין שמה זה הוא שם העצם, וטעה, כי באמת הכוונה על רבה רבו ואין, מר" זה שם כ"א תואר:

יט) כן הרגיש רש"י בכ"ט ג"ט ע"ב: אימא שלום, כך שמות, למעט בי אין זה תואר, ולפי' נשער כי כך היא גם באימא מרים המוזכרת בכתובות פ"ז ע"א, אמנם מש"כ רש"י בתגינה

שמות וכינויים בתלמוד

ובעל סהריר בערך אבא אריכא האריך בחקר שם העצם שלו והביא כי לדעת הערוך והרשב"ם, אבא" שם העצם, אבל לדעת רש"י הוא תואר כ, ויתכן ששם העצם שלו היה "רב" ונקרא בשמו כחבירו שמואל, כי כאשר אבא הוא לאחד תואר ולאחר שם העצם עיין רש"י מכות ה' ע"ב חולין ג"ב ע"ב ובבבלי התלמוד לר"ש הנגיד אודות שם "בריבי", והנה ידענא כי היה "רב" שם עצם להרבה מן החכמים כמו רב בר שבע שבועות ל' ע"ב, רב ברי' דשמואל שוח"ט רפ"ט, ורב אחא בר רב קדושין י"ג ע"א, חייא בר רב מדיפתא ברכות ח' ע"ב, עולא בר רב פסחים קי"ז ע"ב, ורמי בר רב שבת ל"ב ע"ב:

ע"י יסוד הנחות אלו שרב היה שם העצם וכי היו בעלי שני שמות בבין חידה תלמודית המובאת בפסחים פ"ו ע"ב: רב הונא ברי' דר"ג איקלע לבי רב נחמן בר יצחק א"ל מה שמך א"ל רב הונא כו' א"ל מאי טעמא קרית לך רב הונא? א"ל בעל השם אני, כלומר השומעים חשבו שבאמרו רב הכוונה לתואר, ולכן שאלוהו הן יהלך זר ולא פ"ך ומ"ט קרית לך עם תאר הכבוד, על זה השיב להם ב"ל שם זה אני שמקטנתי כן קורים פלי ו"רב-הונא" שמות שנים כא):

וראה בגטין ל"ד ע"א, שמוזכר ר' ירמי' ביראה וכתב רש"י כף שמו, והנה "ביראה" הוא שם העצם בפני עצמו כאשר מצינו בסוכה ל"ד ע"ב אמר ביראה א"ר אמי ובבן נקרא ר' ירמי' בשני שמות "ירמי' ביראה". ומעתה נוכל לומר כי גם אבא ביראה (מנחות צ"ג ע"א) ועולא ביראה (מגילה ד' ע"א) הם בעלי שמות שנים, ועיין בשו"ע אהע"ז סי' קכ"ט ב"ש שמות אנשים אות ב' שהובא כי "ברדלא" היא תיבה אחת ושם אמורא, והנה מצינו רב אחא ברדלא, אבא כהן ברדלא, ור"י בן פזי ברדלא, כן ידענא כי "כפרא" הוא שם העצם כמו רב ספרא, ויתכן שגם "אפרים-ספרא" המוזכר בסוף בי"מ הוא בעל שמות שנים:

וההוכחה המבוארת מיבמות קכ"ב ע"ב שמוזכר יוחנן בירבי, יהונתן אריה דמכמר שיחיא שדחה החת"ס באמרו שיתכן כי אריה הוא שם משפחה, הנה מלכד זרות מנהג זה לפנים להקראות בשם משפחה, יפלא עוד הן מי שיש לו שם משפחה די כי יזכיר שמו ושם משפחתו ראה בשו"ע אהע"ז סי' י"ז ב"ש ס"ק נ"ח כב), וגם אל אותו האיש לא גמר שמעתתא עכ"פ לא היה להחכמים בעלי התלמוד להזכיר אך אמירתו הנחוצה להלכה להתרת אשתו שלא לתת מקום לטעות ולומר כי גם עם שם משפחה צריך שיזכיר

בחגיגה פ"ז ע"ב: סה לי אבא אדעור כף שמו. כוונתו כי אדעור זה אינו אביו של ר' יומי אלא כף היה נקרא. וכן בכ"ס כ"ז ע"א: שכחת ברי' כף שמו. כוונתו שאין הכוונה בני שכחת אף שכחת ברי' היה נקרא, וראה בנדה ל"ז סע"ב אבא איסי בן יהודא דהוא איסי בן נור ארי' דהוא איסי בן גמליאל דהוא איסי בן מהללאל ובתוס' שם, ובשבת קי"ח ע"ב הוא מנהג הוא ורדימוס, וברש"י חולין כ"ט ע"א אושע"י ועירא דמן חכריא:

כ' ראה בסהריר שם אות א' שהוכיח כן גם מאשר אמר רב נחמן על רבה בר הונא וזמא "אבא" בכיצת כ"ט ע"ב, ושכח דברי עצמו שבדרך רבה בר בר חנה ששם חביא שכל רבה ורבה הם אבא שהר"ש שבראש המלה היא קיצור מתואר רב או רבי:

כא) **וראה** בפפתור ופרח פרק מ"ד וברלין צ"ט ע"א שהביא: ואמרין בירושלמי להונא הו"ו קרי לוי רב הונא א"ל תורת חביון אין בי ואתון קרין לי רב ובגמרי' היפך זה ובגמיתת מעם, ע"כ, ובמק"א הארכתיו:

כב) **ופליאה** על רבינו הנודע ביהודה כהנ"ק אהע"ז פ"ט מ"ב שחקר כזה ולא התעורר ע"ד הב"ש בשם מהרש"ם אלו:

שמות וכנויים בתלמוד

שיזכיר שם עירו, ובכן נראה יותר כפשטות הלשון שאביו היה נקרא בשמות שנים: "יוחנן אריה" ונזכר אך שמו ושם אביו ושם עירו כמשפט:

וכן הוכיח בעל פתחי תשובה באהע"ז סי' קכ"ט אות ל"ז שכוונת התוספתא על מנת ששמי יוסף ונמצא שמו יוסף שמעון היא שנקרא "יוסף - שמעון" יחד ולא כהבנת החתם סופר, וראה בשו"ת שואל ומשיב מהדודא קמא ח"א סי' ע"ו ובית יצחק אהע"ז ח"ב סי' ט"ז אות א' והרב ר"י לנדא מיאסי בספרו שו"ת ברכת יוסף אהע"ז סי' ב"ט כתב: לדעתי יש לפרש הא דא"ר אשי והוא דא"ר חזק ב"ר ר' שמי היינו בשתי שמות גמורים שנתכנה בהם בהכנסתו לברית או יש חשש לעזאזל כותב רק שם מבי' וכי' וזהו כוונת הש"ס תניא כוותי' דר"א היו לו ב' נשים אחת ביהודא ואחת בגליל ולו ב' שמות כו' ביאור הדברים שהתחזק בשני שמות בהכנסו לברית וכו', ועל יסוד זה שבזמן התלמוד היו אנשים שנקראו מרי הכנסם בברית בשמות שנים יחד העלה הלכה באשר נשאל מהרב מבעלז חזק דבריו שם סי' מ"ג (מ"ג רע"א) ראה בו:

וגם בהתקופה הקדומה בעוד שעמד הבית על תלו מצינו בעלי שמות שנים, שכן נבנו בשם הרבה כהנים גדולים ששמשו בבית ראשון ומנהם "אבנר - שמאי", "אליהו - מתתיהו", "חגי - עלי" ועוד. ראה מאור עינים לר"ע מן האדומים ימי עולם פל"ב, וגם אם לא נחשוב את הנקובים בשמותם שאמרו בתלמוד הוא פלוגי הוא פלוגי כג', לאשר לא הוזכרו יחד בשמות שנים, הן מצינו בעזרא ב' ב', מרדכי - בלשן' ובנחמני' ח' "זכרי" - משולם" וראה במנחות ס"ה ע"א ומגילה כ"ג ע"א, ואם כי דרשו אלו השמות, הן גם שם מרדכי כשהוא לעצמו דרשו וכן רוב השמות כנודע לכל רגיל במדרשים:

ויתכן שגם השמות "יהושע בן נון" הוא מסוג שמות שנים לאיש אחד, ראה בביר פצ"ד שאמרו כי יהושע עצמו נון הוא שמו, וזה מוכרח כי כל אבות העולם רועי ישראל לא נקראו בתנ"ך כי אם בשמם לבד ולא "משה בן עמרם" ולמה יקרא רק יהושע גם בשם אביו ובכן גם זה סוד לקבלתם שבן נון הוא שם העצם לו, ובבין בזה השתנות הניקוד של בן בחיריק ולא בסגול כד', ומעתה הן קראוהו יחד "יהושע - בן נון":

וכמוהו השם ר' יוחנן בן זכאי ראה שבת ל"ד ע"א כאן קיצץ בן זכאי ובחזקין ב"ב ע"א בן זכאי אומר, וברש"י: לא ידעתי מנו, אבל בתוס' מנחות כ"א סע"ב ד"ה שכהנים נקטו בפשטות כי יכוון על ר' יוחנן בן זכאי ונראה בסנהדרין מ"א רע"ב והגה"ד"א בספרו עין זוכר מערכת ב' אות מ' הביא כי ר' יוחנן זה לא נקרא בן זכאי לאשר שם אביו היה זכאי כי אם הוא עצמו בן זכאי היה נקרא:

וראה בעדות פ"ז מ"ה העיד ר"י ור' נחמיה בן אליעזר וכו', שזהו שם מורכב מסני שמות, "אליהו - נתן", וכן בבראשית רבא פנ"א ר' אליהו עיני שחזר, "אליהו - עיני" כאשר נחלק בפרה פ"ג מ"ה, ובכתובות ק"ג ע"א שרבי צוה יוסף חפני שמעון אפרתי הם שמשינוי בחיי והם ישמשוני במוחי, והנה ידענא כי חפני הוא שם העצם כשם

בן

בג' כמו הוא נחמ' הוא נרובבל סנהדרין ל"ה. הוא שלום הוא צדקיהו הוריות י"א הוא יוחנן הוא יהואחז יר' סוטה פ"ח ה"ג. וראה רש"י דהיי"א ג' א' דניאל כלאב. ובאלו הרבה אשר גם המעמקים בפשוטו של מקרא יוכרחו לומר כי הם שמות איש שנקרא בשמות מתחלפים. וראה קהלת רבא פ"ב טוב שם משכן טוב וברד"ק יהושע פ"ו י"ו שכתב ויתכן כי היה שמו שם אביו יפונה וקנו כי הרבה נמצאים שתי שמות לאדם אחד:

כד' כמו בן ימין שמואל א' מ' א' ראה מ"ד נשא פו"ד פס' ביום התשיעי נשיא' דבני בנימן וביר' סוטה פ"ז סה"ד. וכן אגור בן יקה משלי ל' א' נקורחם חזקיה. וכן מצאתי ברמב"ן פ' תשא פס' ופ' אפרתו יהושע בן נון, שכתב: וזעמבן נון בא בחזקת תמורת מנדל וכן דברי

שמות וכינויים: כתר למוד

בן עלי ור' חפני בר יצחק בב"ר פנ"ו ה' כהן, ונקרא תלמידו של רבי בשמות שנים, יוסף - חפני וגם שמעון אפרתי הנה בירושלמי שם פיי"ב ה"ג נקרא יוסף אפרתי, ויתכן שהיה נקרא יוסף וגם שמעון כהדוגמא שנקטו בהתוספתא שהזכרתי, וראה בירושלמי שבת פ"ו ה"ה ר' יהודא מנשיא בר, מנשה ירמיה ובלבד וכו' :

ורבנן ההתם סופר הביא שם עוד הוכחה על איתור מנהג זה לקרות בשמות שנים מאשר כתב הרש"ל ב"ס שלמה כהן מעשה בוקינו, מנחם - ציון שגולד לו ב"ס והיה רוצה לקרותו מאיר כשם אביו וזקנתו רצתה לקרותו ואיר כשם אבנה כן ומו"ה גולד שם חדש, שניאור"ל כלומר שני אור מאיר ויאיר, ולמה לא קראהו, מאיר - יאיר מוכח שלא נהגו עוד כן בזמנו, הנה כבר העיר הטוב גיטין בש"א אות ש' ס"ק כ"ד כי באמת שם שניאור קדום הוא וכבר מצוי בקדמונים, וראה גם ר"ן נדרים נ"ו ע"א ד"ה בבית כו' ולפיכך כתב הרב ר' משה ב"ר שניאור ז"ל וכו' ובס' היראה לרבינו יונה הביא את הר' שמואל בר שניאור, וראה בש"ה"ג ח"א לר' רבינו שניאור בר' יהודא בר' ברוך :

ע"ד ציון החת"ס ע"ד בעל נחלת שבעה שהזכיר ענין שמות שנים כדבר זה ומוכח כי גם בזמן הפוסקים האחרונים לא היה זה במציאות, הנה מצינו בתוספות חולין קי"ב ע"א ד"ה ה"מ וכו' ה"ר יעקב ישראל ה"ר יצחק וכו' וכן בכחו"ב צ"ח ע"ב ד"ה אמר ר"פ וכו' שאל הר' יעקב ישראל את הר"ת והשיב לו וכו' ומובא עוד בתשובות מהר"ם בר ברוך ס' תת"ג, ובספר הישר לרבינו תם ס' תרל"ב, וראה בתשובות הרשב"א ח"א ס' שפ"ו שהביא את רבינו חיים פ"ט י"א ל' ב"ר יעקב, ואת הר' ישכר חיים ב"ר מכיר, ובאור זרוע ב"ק ס' כ"ז מביא את רבינו יצחק ב"ר מרדכי אשר זצלה"ה, ועיין בתשובות הראש כלל ל' ס' ד', והר"א אברהם אבגדור ב"ר משולם ממגנספליר אוה"ה מרח"מ ס' ל', ובמנחת קנאות מ"ר אבא מרי הירחי והרשב"א במכתב ס"ט הובא רבינו משולם אשר בכ"ר יחיאל, ושם בחתימת מכתב צ"ד שלמה ב"ר זלמן נתן, ובתשובות הריב"ש ס' רכ"א רפ"ו ועל"א שערך תשובותיו להחכם ר' שלמה ראובן :

דברי אגור בן יקה וכו' ועם כ"ז אני חסד מדוע לא נמלט בשם הצדיק הזה אחר שיקרא כמנהג (כצ"ל) ואני חושב כי נהגו לקרותו כן לכבוד כי היה הגדול בתלמידיו משה רבינו ויקרא לו בינון ביומר חנוך וכו' וראה רד"ק ראש יהושע, והנה גודע הספור הספור על הולדת יהושע וקריאת שמו בן גון המובא בס' העשרות שמותם לרב' נסים ומזכיר במגלה עמוקות פ' ויהי פס' וזרעו יהי' סלא הגוים ובאריכות בס' זכתי ארץ החיים וזוילנא תר"ו"ו עם איוו ציונים שאין בהם תועלת, ויתכן שמצאו מקום לחלות בוקי מריקי לאשר לא מצאו בתורה מפורש סדר וחוסר לבית אבותיו כאשר נתיחסו שאר רועי יצורין ונקטו אי ניהו ביהושע בן גון לא יתיבנא ל' ברמא וראה בגולה י"ד ע"א עכ"ז כל אנדה זו אינה כרות היהדות ומקורה במחלונא אלילית ראה בס' של ק. פ. סאריץ הוצאת דר. מ. אבערבריער :

בה' החת"ס לא ציון מקומו והוא בגמין פ"ד ס' כ"ו :

בז' בענין כזה ראה בפ' בעלי החוס' עה"ת וישב ל"ה ד' עה"פ ותקרא שמו שלה והיה כבויב בלדתה אותו וראה ברסב"ן שם מש"כ ותסהני מאשר מצינו כי כאשר נולד בן לבנו פשוט היה גם בעיניו שהשם שייך לו בתור אביו בעל הכרית ראה פ"ג אות ש' מקי"ד, ועיין בנחל קדומים פ' יתרו פס' ושם האחד נרשם משיב בשם הר"א, ובס' עיקרי הד"ס הל' כיבוד או"א הביא שלא יתכן לזכור בכבוד אביו ולקרא שם בנו הכבוד בשם המיון פן לא יוכה עוד לבנים ולא יהיה לאביו שם בישראל והביא ס' פרד"א שנדב בן אהרן נקרא ע"ש חסיו שא"שבע מיתתה כת עמי גרב ואביהו נקרא ע"ש אביו אבי הוא ונענש אהרן על שהקדים שם המיון לשם אביו :

שמות וכינויים בתלמוד

ג

בעי מני רבינא מרב נחמן בר יצחק כו' א"ל חביבה
מצוה בשעתה. ומי אמרינן חביבה מצוה בשעתה והא תניא
הנכנס לביתו כמוצאי שבת מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים
ואח"כ אוסר הכדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו
עד לאחר המזון ומשלשן כולן לאהריו ולא אמרינן חביבה מצוה
בשעתה. אמר ר' אבא לא חביבה אנה אנה. ור' א
חזאי אנה. ור' איהודה אנה. אלא נפרגא
וסדרגא אנה. וכן מורינן בבי מדרשא בורות
שאני דן בן עזרי יוסא דאפוקי יוסא. עילוי יוסא כל כמה
דסקדינן ל' עדיף ומחבבין ל' אפוקי יוסא מאחרינן ל' כי היכי
דלא להוי עדין כשונא. נפסחים ק"ה ע"ב :

בירושלמי שבת פ"א ה"א מובא מאמר רב גידל שכל האומר שמועה מפי אומרה יתא
רואה בעל השמועה כאילו הוא עומד לגדול העיר אותנו רב גידל
במאמרו זה כי להבנת מאמר איזה חכם לא יספיק העיון בזה המאמר כשהוא לעצמו
כי אם צריכים אנתנו להכיר את הקומה שלימה של האומר אופיו וסגנונו שאך אז נעמוד
על עומק כוונתו ומצפוניו. הנה לפנינו פה חידה תלמודית אשר אם נאבה לעמוד על
פתרונה עלינו להכיר את סגנון רב נחמן בר יצחק בעל המאמר :

הרבה מחכמי התלמוד הצטיינו בסגנון מיוחד להם מבטאים ושיחות שלא נשמעו מפי
זולתם (א) אבל סגולת רב נחמן בר יצחק ביחוד היתה לכנות שמות מושאלים
מליציים במקום שם העצם, ומסגנונו ואופיו לכלול ולסדר שמות מחכמים שחוו דעתם
בהלכה שעמד בה, ואז כינה אותם בכינויים מתאימים כל אחד על כשרונו או מאמרו.
ראה לדוגמא בברכות ג"ג סע"ב שמן מעכב את הברכה דברי ר' זילאי, ר' זואי אומר
אינו מעכב, ר' זוזמאי אומר כשם שמוהם פסול לעבודה כך ידים מוזהמות פסולות
לברכה, אמר רב נחמן בר יצחק אנה לא זילאי ולא זואי ולא
זוזמאי ידענא אנה מתניתא ידענא, אשר כבר בארתי במאמר א' שבחבורת
זו, כי כל אלו השמות זילאי זואי וזוזמאי הם באמת כינויים על שם אותה ההלכה
שאמרו, ורב נחמן בר יצחק הוא שקראם בשם טרם כואו לחוות דעתו הוא בהלכה
זו, וכן בתולין י"ט ע"א א"ל רב חנין בר רב קטינא לרב נחמן כמאן לא כרבנן ולא
כו' יוסי ב"ר יהודא א"ל אנה לא הילק ידענא ולא בילק ידענא אנה
מתניתא ידענא, שהכוונה אינו סבור כרבנן שאומרים במחלק טבעת לשנים ולא
כו' יוסי שאמר במבילק סימנים אין דעתי כמותם אך מתניתא ידענא ב, ההשתוות הזו

תורה

א) ראה אשר הבאתי בספרי קב בשמים אות ג"ב :

ב) כלשון ראשון ברש"י שם ומשנא דלישנא השתמשו במליצה זו כסנהדרין צ"ח. כאשר
הראיתי בס' קב, בשמים שם בהשתמשות המליצה מה ציצי דקא שטענא בברכות
ס"ב ע"ב שאינה מתאמת שם ומקורה בענין הסוכא במנחות מ"ב ע"א ובסוה' ראה שם.
והשתוות הסגנון אשר בחולין י"ב שהבאתי עם הסגנון שבברכות ג"ג ע"ב ונפסחים ק"ה ע"ב.
יורה כי רב נחמן הנזכר פה הוא רב נחמן בר יצחק. ומעניין אשר גם רבא חבירו של
ר"ג בר יצחק וראת ב"ב כיה ע"א ועודו כאשר שח ע"ס השתמש בסגנון של רנב"י לחשוב
גברי ראה ב"ק י"ב ע"א וביב ג"ב ע"ב ורנב"י השיב לו אנה מתניתא ידענא, ועיין גם בקדושין
מ"ד ע"א שאמר רב נחמן בר יצחק אנה לא ר' אבון ב"ר ר' אבא ר' אבא וכו', ונפסחים
ק"ו סע"ב אר"ג בר יצחק אנה לא גידל בר מנשה ולא גידל בר מנימי אלא וכו'. ועיין

בעירובין

שמות וכנויים בתלמוד

תורה לנו כי גם פה נהגו רב נחמן בר יצחק לכלול ולסדר ע"פ כנויים מתאימים חכמים ידועים לו שחוו דעות בהלכה זו:

והנה בהלכה זו בסדר הברכות בקדוש היו"ט שחל במוצאי שבתות מובא באותו פרק (ק"ג רע"א) מחלוקת החכמים, רב אמר יקני"ה ויין, קידוש, נר, הברכה, שמואל אמר ינה"ק, רבה אמר ינה"ק, לוי אמר קני"ה, רבנן אמרו קני"ה, ומרתא בשמי' דר' יהושע גיה"ק, ור"י בשם ר' יהושע בן חנני' נהי"ק, והנה כל אלו החכמים שחוו דעות בהלכה זו נודעים המה לכל הוגי התלמוד מלבד מרתא שאמר בשם ר' יהושע של א נזכר עוד בשום מקום, ובכלל מוזר הוא שם איש חכם "מרתא" אחרי שנדע כי מרתא הוא שם אשה ראה יומא י"ח ע"א סוכה ב"ב ע"א יבמות ס"א ע"א כתובות ק"ד ע"א גיטין נ"ו ע"א וסנהדרין ה' סע"א, וגם בעל השמועה ר' יהושע זה שנאמר בשמו גיה"ק לא נדע מי הוא אחרי שסתם ר' יהושע בכל מקום הוא בן חנני' (ראה רש"י נו"ר נ"ו ע"ב) והן העיד ר"י בר"י בשם ר"י בן חנני' שאמר נהי"ק, ברור איפה כי נכונה נוסחת הדקדוקי סופרים פה אות ד' שהגירסא העתיקה היא מרונא משמי' דר' יהושע בן לוי, אמורא שנודע לנו עוד ממקום אחר בתור מקבץ שמועה מר' יהושע בן לוי ראה עירובין י"ט ע"א, ועתה בסדר שטותיהם על קוטב פלוגתתם אם יוכלו להקדים ברכת ההבדלה או יוכרחו לאחריה כי היכי דלא להוי עלן כטונא ויעלת בירגו שמואל, רבה, ר' יהושע בן לוי, ור' יהושע בן חנני' מקדימים ההבדלה, ורב ולוי ורבנן מאחרים אותה:

ובעניין אשר מצינו בשבת קכ"ט ע"א גב"ט אשכחי' לשמואל דגני בשימשא א"ל חכימא דיהודאי בישא מי הוה טבא, ובבבא מציעא פ"ה סע"ב שמואל ירחינאי חכים יתקרי, והנה ממש בתואר זה נעטר גם ר' יהושע בן חנני' ראה בבכורות ה' ע"א שאמר חכימא דיהודאי אני ג', ראינו איפה כי שמואל ולפניו ר' יהושע בן חנני' נקראו חכימי דיהודאי. וידענו כי ר' יהושע בן לוי היה מצויין בהתגלויות

בעירובין ד' ע"א וכמה אחר רב נחמן בר יצחק סיני אמר שנים יקרא אח רב יוסף על כשרונם, ובברכות ל"ט ע"ב תני תנא קמי' רב נחמן בר יצחק מניח הפרוסה בתוך השליטה ובוצע א"ל מה שמך? א"ל שלמן, א"ל שרם אתה ושלומה שנתך נר, ומסנגון נכיר את האדם שגם בחולין י"ט ע"א שהבאתי שלפנינו ר"נ סתם יכוון על ר"נ בר יצחק, וראוי להעיר לכל גדול שאם שידענו בהרבה מרכותינו לנקרא כמחם כלומר שסתם רב פלוגי יכוון על חכם ידוע ושאר החכמים בעלי זה השם נקראו גם בשם אבותיהם וכדומה. בכל זאת כשיש ידים מוכיחות נוכל ליהם גם מאמר שמוכא בשם ר' פלוגי סתם לאחר מן הנקראים ככ"מ עם שם אביו ונתלה החסרון בהשעמם הסעתק, ראה לדוגמא בגליון השם ברכות כ"א ע"ב ר' יהודא ור' שמעון תלמודי' ר' יוחנן ור' זכא בסוכה כ"ח ע"ב ר' שמעון אומר כל שיעור בו שהכוונה על ריש בן לקיש, וכן בפסחים פ"ו סע"ב ר' יוחנן אומר ששינן לבית אטן שזה מכוואר בתוספתא כ"ק פ"ו ב' בין החמשה דברים שדרש ר"י בן זכאי בסין חומר ועיין ביבמות ט' ע"א מדקרי לוי' ר' יהושע לבר' וכו'. וכן בהוריות ג' ע"ב אמר ר' יהושע עשרה שוישבים בדון כו' שבשניהם הכוונה על ר"י בן לוי ראה בנה"ש שם, ועיין בתוס' נו"ר ס"ה סע"א ד"ה הוא ועוד דוכתי טובי, ובבן אם יש עד מוכח, הסנגון נוכל ליהם המובא בשם רב נחמן סתם לר"נ בר יצחק סבלי שיסתר בהכלל הירוש' שרינסתם הוא בר יעקב:

ג) יתכן כי התואר הוה יש להביא בקישור עם היותם תוכנים, ראה הוריות י' ע"ב ר"נ ור' יהושע הוו אולי במפגתא וכו' א"ל כוכב אחד עולה אחת לשבעים שנה אמרתי שפא יעלה ויתעה, וכר"ה כ"ה ע"א מצינו שהתעניין ר' יהושע בדבר קביעת החדשים ועוברי השנים

שמות וכנויים בתלמוד

בהתגליות, כל כך היה רגיל אצלו גילוי אליהו עד שאם לא נראה אליו ימים אחדים נחשב לו לעושה ראה סנהדרין צ"ח ע"א מכות י"ג ע"א ירושלמי תרומות ספ"ח ובראשית רבה פל"ה, וגם מלאך המות את חז"ל ראה ברכות נ"א ע"א וכתובות ע"ז ע"ב. לא יפלא איפה אם נתכנה חוזה:

ובבבא מצינא פ"ז ע"א אמרו: קמיפלגי במתיבתא דרקיע אי בהרת קודמת לשער לבן וכו' אמרו מאן נוכח רבה בר נחמני דאמר רבה בר נחמני אי יחיד בנגעים אני יחיד באהלות, המורס מזה כי רבה יוכל להקראות יחיד אה, וידענו כי רב היה ראש האמוראים מרי דגמרא ראה יומא ל"ג ע"א משמי' דגמרא ובשל"ה תושבע"פ אות ו', ועוד זאת מצינו ביומא פ"ה ע"א שנקטו וכבר היה ד' ישמעאל וכו' ולוי הסדר מהלכין בדרך וכו' שנשמע מזה כי לוי נקרא בצדק סדרנא, חוזה דעתם עוד בהלכה זו רבנן סתמי שלא נוכל לכנות להם כינוי פרטי:

כל אלו החכמים שקדמו לרב נחמן בר יצחק כלל רבנן במליצתו הנפלאה בסדרו מראש אלו שהקדימו ההבדלה במוצאי שבת ודעתו אינה מסכמת עמם, ופרט אותם כמדתו וסגנונו בכינויים ותוארים מתאימים כל אחד כפי מדתו באמרו אנא לא חכימאי (ריב"ח שאמר ניה"ק ושמואל שאמר ניה"ק), ולא חזא (ריב"ז שאמר ניה"ק), ולא יחידא (רבה שאמר ניה"ק) לא סבירא לי כמותם (ד):

אך גמרנא (רב) וסדרנא (לוי) אנא (ה), וכן מורין בבי מדרשא (רבנן סתמי) כוונתי (ו) דשאני לן עיולי יומא מאפוקי יומא, דאפוקי יומא מאחרין לוי כי היכי דלא להוי עלן כטונא:

בסגנונו המליצי של רבנן מצינו עוד ביבמות כ"א ע"א שאמר רב ארבעה כו' וזעירי מוסף כו' אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך דעלאי דרב, יסוד זה

הסימן

השנים, וכן נקרא על זה שמואל כתואר ירחימאי וראה ברכות ג"ח ע"א ר"ה כי ע"ב חולין צ"ה ע"ב ודברים רבה פ"ה, ועיין בתרומם שה"ש ו' ה' ספריך מלין חובטת א בפרקטינן, דמא וידעין למסני תושבנא עבדין ומעבדין שנין וקבעין רישו ירחין ורישו שנין זכרתי"א ר"ב ל"ב ומכני ישכר יודעי בינה לעתים מתורגם הכיפין למקבע רישו שנין ורישו ירחין ולעברא ירחיא ושנין, וכן אמרו בשבת ע"ה ע"א מניין שמצוה לחשוב תקופות ומזלות שנאמר כי היא תכסת כס וכו' וכו' וכו':

ד' אבל לא נקט בסגנונו: אנא לא חכימא ולא חזא ולא יחידא ידענא כשם שנקט בדבריו המובאים בברכות ג"ג ע"ב אנא לא וילאי ולא זיואי ולא וחומאי ידענא כי וילאי זיואי וזיואי באסת היו אנשים בלתי נודעים בבי מדרשא שנקרא כך רק על הלכה זו ראה במאמר א' בתוכרת זו אבל בעלי תוארים אלו שפיר ידע אף לא סבר כוונתיהו:

ה' **מאמרי** זה בעיקרו כבר נדפס בשמי בעתון המצפה שנת י"ז גליון ח' והערני חכ"א שבהנהגה שרנב"י רסין במליצתו על אנשים ידועים נגע כבר חכ"א שמונא גם דלת זקנים ערך שום שכל בתלמוד, ואותו הגרעין כבר נמצא קודם לו בירחון 'שערי תורה חלק ח' ס' ס"ח, וכאשר עיינתי בהם ראיתי כי הרבה הניחו לי בהארת החידה הנפלאה ההיא מלכר בהשקפת שנתתי על סגנון רנב"י בכלל שלא נגעו בוה לא עמדו כלל על בירור אישיות מרתא משמי' ר' יהושע וממילא לא עלתה בידם לכאר מליצת רנב"י על אסתותה ונשתנו גם יחס התוארים בשינויים עיקריים, ואף בתואר גמרנא וסדרנא אולי יש מקום לומר שרב נקרא סדרנא על שהיה ריש סדרא ראה חולין קל"ז ע"ב ולוי גמרנא שהוא סתם לסדין לפני חכמים סנהדרין י"ז ע"א אסנא לדבריו בפנים יונת השתנות סידור לוי לבדו שאינו חבירם של רב ושמואל דאה ברשב"ם שם) והנה אחרי שיעיד האמת על עצמו ככיואר דברי רנב"י אלו יסתר יסוד בנינו של מן בעל דורות הראשונים בח"ב עמוד 480 והלאה אשר העלה שרנב"י היה מסדר התלמוד כי בן העיר על עצמו גמרנא וסדרנא אנא שלא עמד על סובנם ובחקרי קדמוניות שלי הארכתיו בזה:

שמות וכינויים בתלמוד

הסימן הוא תכונת בעל המאמר הוא רב שהיה בעל קומה וכן נקרא אבא אריכא עין נדה כ"ד ע"ב בעוד שזעירי קטן הקומה היה עד שנקטו קטיני חריך שקי ב"מ פ"ה ע"א ראה רש"י שם דאינש גוצא הוי, לכן הסמין רנב"י דעלאי דרב וזעירי על גבי הענק מוסיף עליו:

ויגד עליו רעו כי זו היא כוונת רנב"י בסימנו זה אחרי שמצינו עוד בתענית י' ע"ב שרב אמר יום ששים כלאהר ששים ושמואל אמר כלפני ששים אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך אלעי בעי מיא תתאי לא בעי מיא, שנחכנה רב אלעי על שהיה גבה קומה כאמור, ותתאי תיאור שמואל שקטן הקומה היה עיין גדרים נ' ע"ב: וכן מובא בשם רב נחמן בר יצחק בגמין מ"א ע"א שנקט משום דאמי שפיר נאה הוא אמר שמעתין דלא שפירין כו' קלע בשגוננו כי לאשר שפיר נאה הוא שהיה יפי מראה שעל זה נקרא גם ורדינאה עיין ביצה כ"ז סע"א לכן אמר שמעתין דלא שפירין דחכמה מפארה אך בכלי מבוזר ואי הוי סני הוי גמיר טפי תענית ז' סע"א:

וכעין זה בנדה מ"ה ע"ב רבי ור' הנינא דאמרו תרווייהו תוף זמן כלפני זמן ר' יוחנן ור' יהושע בן לוי דאמרו תרווייהו תוף זמן כלאהר זמן אמר רב נחמן בר יצחק וסימנך וזאת לפנים בישראל, שסימנא מילתא שרב היה קשיש מר' יוחנן ששימש לרבי בשיבה בעוד שר' יוחנן שימש בעמידה כצעירי התלמידים הולין ג"ד ע"א וקל"ז ע"א והיה זקן מריב"ל חבר ללוי אביו, וכן היה ר' חננא קשיש מר"י וריב"ל שהיה בן שנותיו של לוי עיין שבת ג"ט ע"ב רש"י ד"ה וקאתי ויומא מ"ט ע"א, וזה שהסמין בסגנון לשון גופל על לשון לתועלת הזכרון שהאומרים לפני זמן הן המה אלו שהיו לפנים בישראל קשאי מהזוג שאחר כל אחר זמן שהיו לאחר זמנם:

כן רב נחמן בר יצחק הוא אשר כינה שם למסכת עדיות וקרא לה בחירתא עיין קדושין ג"ד סע"ב, וגם בבכורות כ"ז ע"א אר"ג הלכה כר"י הואיל ותנן בבחירתא כוותי' ו, וכן נראה בהך דברכות כ"ז ע"א שאר"ג ז' אף אנן נמי תנינא ריב"ב העיר כו' אר"ג ח' הלכה כר"י הואיל ותנן בבחירתא כוותי':

ד.

בעי מניה מר' חייא בר אבא שסע ולא ענה מה? אמר להו תכמיא, וספריא, ורשיה עסא, ודרשיא. אמרו שסע ולא ענה יצא (מוכה ל"ה ע"ב):

אךרי אשר במאמרנו הקדום מצאנו המפתח לסגנון חידותי זה לא בפלאת היא לעמוד על ענין מליצת ר' חייא בר אבא זו שברור כי גם הוא התכוון בתוארים אלו לחכמים ידועים אצלו שחזו דעתם בהלכה זו:

והנה קוטב שאלה זו היא אם שומע הוי כעונה כאשר נווכח ממה שסיימו עלה איתמר גמי אמר ר' שמעון בן פזי אמר ר' יהושע בן לוי משום בר קפרא מנין לשומע כעונה דכתיב וכו', ומצינו עוד מחווה דעתו בהלכה זו את ר' יוחנן שרבה בר נחמני אמר משמו שנים שאכלו כאחת אחד מהן יוצא בברכת חבירו דתנינא שמע ולא ענה יצא א, אך שאין ביניהם ברכת המזון ראה ברכות מ"ה ע"ב:

ונודע

ו. והוא ר"ג בר יצחק ראה למעלה הערה כ':

ז. בדקדוקי סופרים שם מבואר ר"ג בר יצחק: ז

ח. לפנינו אריב ולדעתי ברור שנתחלפה כ' ב' וראה במאמר א' בחוברת זו בשם סלמאי הכתופתי:

ט. עיין בצליח ברכות שם שכתב הך תנינא דמייתי באן היא כברייתא ואם אנו לא מצאנוהו בתוספתא שכירינו וכו', ומהפלא שלא העיר על המובא בירושלמי ברכות פ"ו ה"ח וי"ז:

שמות וכינויים בלמוד

ונודע כי בר קפרא הצטיין בתור מופלג בחכמה ודיבר בלישנא דחכמי ראה נדרים
נ' ע"ב ועוד, ור' יתושע בן לוי הוא שהיה חכם סופר וכתב הכל על פנקסו
ראה שבת קנ"ו ע"א, ור' שמעון בן פזי נודע לדרשן מעורסם בזמנו ובקי באגדה ראה
ברכות י' ע"א, ור' יוחנן הוא שהיה באמת רישא דעמי' שכל חכמי הדור מיכף
כיופו לי, את כל אלו ההכמים שחוו דעתם בהלכה זו בהקדימו את ר' יוחנן לפני ר'
שמעון בן פזי לאשר היה קשיש מיני, ותיאר כל אחד כפי מדתו הצטיינותו וכשרונו
חכמיא (בר קפרא) וספריא (ריב"ל) ורישי עמא (ר"י) ודרשיא (ר"ש בן פזי) אמרו שמע
ולא ענה יצא:

ותאריב על הצטיינות באיזה מקצוע מצינו עוד בגמ' ס"ו ע"א שאיסי בן יהודה היה
מונה שבתן של חכמים ר' מאיר חכם סופר, ר' יהודה חכם לכשיצא כו',
כלומר ר' מאיר הוא שהיה מצויין בכשרונו בתור סופר כי לכלר היה וכתב חדושי
בספר ב', ור' יהודה היה מצויין בכשרון ההרצאה עד שנחשב לראש המדברים
בכל מקום ראה ברכות ס"ג ע"א:

ה.

שלח ל' רב ענן לרב הונא הונא חברן שלם! כי אתיא
ההיא איתתא לקסך אנבה עישור נכסי:

הוה יתיב רב ששת קמי' אמר ל' ויל אימא ל' ובשמתא יהא
מאן דלא אמר ל' ענן ענן מסקרקעי או
מספספסי? ומאן יתיב בי מרויחא ברישא?
אל רב ששת לקמי' רב ענן, א"ל: מר רבה ורב הונא רביה
דרבה ושמותי שמות מאן דלא אמר ל' ואי לאו דשמיא לא
הוה קאמיא ענן מסקרקעי או מספספי? ומאן יתיב בי מרויחא
ברישא?

אל רב ענן לקמי' דבר עוקבא א"ל חזי מר הויב שלח ל' רב הונא
ענן ענן ועוד "מרויחא" דשלח לא ידענא מאי ניהו. א"ל
אימי ל' אינו נופא דעובדא הויב הוי א"ל הכי והכי הוה מעשה,
א"ל נברא דלא ידע מאי ניהו מרויחא שלח ל' לרב הונא, הונא
חברן? מאי מרויחא? אבל דכתיב כה אמר ה' אל תבא בית הכרזות
ירמי' ט"ז, כתובות ט"ז כ"א:

אחת מחידות התלמוד לפנינו, רב ענן מדבי ריש גלותא - ראה סדר עולם וזוטא -
תיאר את רב הונא בשם "הונא חברן", והוא רב הונא מצא עצמו עלוב כאלו
חברת רב ענן לאי כבוד תחשב לו, ולכן איים על רב ששת להודיע את רב ענן תשובתו
הסתומה אשר כמספר מלותי כן מספר פליאיה, כפל שם ענן, התחלתו בלישנא קטיע
באמצע ענין, וסיימו ומאן יתיב בי מרויחא ברישא אשר גם אם נדע ביאור מלת מרוח
עוד לא גבין ענינה פה:

ובמעניין אותנו בזה אשר מצינו שגם רב גחמן חתנא דבי ריש גלותא קרא
את רב הונא בתואר "חברין" ראה גיטין נ"ב ע"ב בבא מציעא ט"ו ע"א
וערכין כ"א סע"א, וגם בלי תואר רב אך "הונא חברין" ראה ב"ק צ"ו ע"ב הילקין נ"ו
ע"א ונדה ט"ז ע"א, וכן מצינו שקרא אותו אך בשם הונא בלי תואר רב אך אמר רב
נחמן אמר לי הונא ראה כתובות ס"ח ע"א ב"מ ע"א ע"א וב"ב קל"ה ע"ב, ומורי לי
הונא עירובין מ"ב ע"א, ואת רבה בר רב הונא קרא "בר חברין" ביצה כ"ה
ע"א

כ ראה ירושלמי תענית פ"א ה"א ובראשית רבא פ"ט בספר תורתו של ר' מאיר כצאו כתוב
וכו' וצפחברתי יסוד המשנה ועריכתה פרק א' הערה ב':

שמות וכנויים בתלמוד

ע"א א, עזיבת תואר רב והתמדת תואר חברין לרב הונא מדבי ריש גלותא ביחוד תתן מקום לשער כי כוונה מיוחדת צפונה בזה :

ידענו שדבי ריש גלותא בבבל לא ניהא להו בסמיכתו של רב הונא מהתם להכא ראה סנהדרין ה' ע"א, ולכן שאלו אם רב הונא הוא בכלל ראשי המטות להתיר נדרים אחרי אשר לא לקח רשות מראש הגולה ירושלמי חגיגה פ"א ה"ח וראה ר"ן נדרים ע"ח ע"ב. והנה נודע כי צורבא מרבנן אשר לא נסמך להקדאות רב או רבי יקרא "חבר" ראה ירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב חברים מהו שיכנסו לעיבור החודש א"ר הושע"י חבר הוינא ואע"ל, וכן נקראו ר' חנינא ורב הושע"י חברין דרבנן ראה ירושלמי שבת פ"ג ה"א ועוד. משום דלא הוי מיסתייע מילתא לסמכינהו בבלי סנהדרין י"ד ע"א, וראה בקדושין ל"ג סע"א דאתון חכימי ואנא חבר, ובכן אחרי שערערו דבי ריש גלותא על סמיכת רב הונא השמיטו תואר רב ותארוהו בחבר ב, אבל רב הונא החזיק עצמו לסמוך ולכן כד נפיק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא סנהדרין ז' ע"ב בעוד אשר מי שלא נסמך אין מוציאין לו כלי הדיינים סמ"ע ח"מ סי' א' סק"א, לכן כאשר תואר רב ענן מדבי ריש גלותא אותו בחור הונא חברין יצא לריב נגדו :

ובחר רב הונא גם עתה לדבר בלישנא דחכימא למצן אשר לא יעמוד רב ענן על עומק דעתו, כאשר השתמש בסגנון חדותי בזה לעומת רב נחמן ראה ברכות מ"ז ע"א שאמר רב הונא תשעה וארון מצטרפין א"ל רב נחמן וארון גברא הוא ? אלא אמר רב הונא תשעה נראין כעשרה מצטרפין, שבדבריו אלו ביאר אשר עלתה במחשבה תחילה שגם בראשונה לא הוציא דברי רוח מפיו כי אם דמו כוונתו באמרו : תשעה יצאחד ר'איה ו'אינו נראה מצטרפין ג, כן השביל בזה לשלוח אליו : ענן ! עישור נ'כסי נצבית ממקרקעי או ממטלטלי ?

והוסיף עוד : ומאן יחבי בי מרוחא ברישא. גם בזה כוון למליצה חדודית נגד רב ענן, כי כבר אמרו חכמים בב"ב ק"כ ע"א שבישיבה החכם מוטב בראש אבל במסיבה הזקן מיסב בראש אולם מופלג בחכמה גם במסיבה מסיב בראש ראה רשב"ם שם ובשו"ע יו"ד סי' רמ"ד סע' י"ח, ומעתה לו באו רב הונא ורב ענן יחד למסיבה בטח רב הונא היה המסיב בראש מלבד אשר היה ר"ה מופלג בחכמה ראה מוע"ק כ"ה ע"א שרבא ביקש חוכמת' דר"ה, הנה היה רב הונא גם זקן ממנו כאשר אמר רב ששת מר רבה ורב הונא רבי דרבה והזקן ודאי מיסב בראש, וחכמתו עמדה לו שרב ענן לא עמד על סוף דעתו והוצרך לשאול ממר עוקבא, ובספרו גופא דעובדא היכי הוי הוכיחו מר עוקבא על אשר לא תיאר את רב הונא כיאות לחכמתו :

א) הסה"ד בערך רבה בר בר חנה מביא : ר"נ קראו בר חברין, ובאמת ליתא רק פה ברכה בר רב הונא :

ב) עיין כפתור ופרח צ"מ ע"א שהביא : ואמרין בירושלמי להונא הווי קרין ל' רב הונא אמר להוי תורת חברות בי ואחון קרין ל' רב ובגמרא ה"פ ז' ח' ובנתינת טעם עכ"ל ועיין ברין נדרים ח' ע"ב ד"ה ושמתא :

ג) השביל לבאר כן מרן החיד"א בספרו פתח עינים, והוכחה על אמתת פירושו היא אמרם שם עור : שנים ושבת מצטרפין שביארו ו'שניהם בני תורה, וכן שם ס' ח' ע"א ששה ודאי לא מכחי' שכבר העירו בגליון הש"ס שם שהכוונה : ששה וד' אינכלי ליק, לא מבטא, אהרי שברו חכמים בקיצורים וראשי תיבות :